

Imam Sadiq Research Institute

for Islamic Sciences

Research Institute for Political
and Defence Studies

P. ISSN: 2345-5708 & E. ISSN: 2717-3720

Website: <http://ipr.isri.ac.ir>

Volume: 12 ; Number: 26

Strategic analysis of the issue of Shiaphobia and strategies for dealing with it

Mohammad Haghi*

Doi: <https://doi.org/10.22034/IRP.2025.491125.2212>

Received: 2024/11/27 - Accepted: 2025/2/16

(64-88)

Abstract:

With the victory of the Islamic Revolution of Iran and the emergence of Shiite discourse as political Islam in opposition to the interests of some global and regional powers, the policy of Shiaphobia was raised. Given the significant population of Shiites in the world, the need to confront this phenomenon was felt more than ever. Accordingly, the present article seeks to answer the question of what strengths, weaknesses, threats, and opportunities the Shia world has in confronting the phenomenon of Shiaphobia, and what strategies can be presented? Based on the "SWOT" model, the findings of the article show that the Shiite world has strengths (inspirational ability, the existence of conformist religious components in Shia, the geopolitical position of Shia communities), weaknesses (multiple ethnic and national identities, the existence of some extremist groups), opportunities (unifying grounds, common cultural grounds, the possibility of active participation of Shias in various fields) and threats (synergy of the confrontation between the hegemonic system and some regional countries with Shiaism, structures that intensify anti-Shiite identities). In order to confront Shiaphobia, strategies such as emphasizing the unifying grounds of the Islamic world, utilizing the teachings of the hegemonic system, resisting the hegemonic system and its regional allies, strengthening media diplomacy, marginalizing Shia extremist groups, and strengthening moderate Islamic currents are significant.

Keywords: Shia, Shiaphobia, anti-Shiiteism, strategy, SWOT.

*. Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Alborz University of Medical Sciences, Karaj, Iran. mhaghi59@yahoo.com.

پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق علیه السلام
پژوهشگاه مطالعات سیاسی و دفاعی
P. ISSN: 2345-5705 & E. ISSN: 2717-3720
نشانی پانگانه: <http://iprisri.ac.ir>
سال دوازدهم، شماره بیست و ششم

تحلیل راهبردی مسأله شیعه‌هراسی و راهبردهای فرهنگی مقابله با آن

محمد حقی*

شناسه دیجیتال (DOI): 10.22034/IRP.2025.491125.2212

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۹/۷ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۸

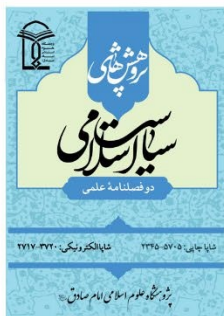
(۶۴-۸۸)

چکیده

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و ظهور گفتمان شیعه به‌عنوان اسلام سیاسی در تقابل با منافع برخی قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای، سیاست شیعه‌هراسی مطرح گردید. با توجه به جمعیت قابل توجه شیعیان در جهان، ضرورت مقابله با این پدیده بیش‌ازپیش احساس می‌شود. بر این اساس مقاله حاضر درصدد پاسخگویی به این سؤال است که جهان تشیع در جهت مقابله با پدیده شیعه‌هراسی، دارای چه نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌هایی بوده و چه راهبردهایی قابل ارائه است؟ بر اساس الگوی «SWOT» یافته‌های مقاله، نشان می‌دهد که جهان تشیع دارای نقاط قوت (توانایی الهام بخشی، وجود مؤلفه‌های دینی همسازگرا در شیعه، موقعیت ژئوپلیتیک جوامع شیعی)، نقاط ضعف (هویت‌های چندگانه قومیتی و ملیتی، وجود برخی گروه‌های افراطی)، فرصت‌ها (زمینه‌های متحد‌کننده، زمینه‌های مشترک فرهنگی، امکان مشارکت فعال شیعیان در عرصه‌های مختلف) و تهدیدها (هم‌افزایی مقابله نظام سلطه و برخی کشورهای منطقه با تشیع، ساختارهای تشدیدکننده هویت‌های شیعه‌ستیز) بوده و جهت مقابله با شیعه‌هراسی راهبردهای نظیر تأکید بر زمینه‌های متحدکننده جهان اسلام، بهره‌گیری از آموزه‌های همسازگرای شیعه، مقاومت در برابر نظام سلطه و هم‌پیمانان منطقه‌ای آن، تقویت دیپلماسی رسانه‌ای، حاشیه‌رانی گروه‌های افراطی شیعی و تقویت جریان‌های اسلامی معتدل قابل توجه است.

واژگان کلیدی: شیعه، شیعه‌هراسی، شیعه‌ستیزی، راهبرد، SWOT.

* استادیار گروه معارف دانشگاه علوم
پزشکی استان تهران، کرج، ایران.
mhaghi59@yahoo.com

۱. مقدمه

پیروزی انقلاب اسلامی ایران با ابتدا بر آموزه‌های شیعی، به دلیل جذابیت در آموزه‌ها، اهداف، روش‌ها و نتایج خود، تأثیرات شگرفی در جهان اسلام بر جای گذاشت. این انقلاب باعث انتقال شیعه از حاشیه به مرکز ثقل جهان اسلام؛ ایجاد روحیه انقلابی و الگو برداری از انقلاب اسلامی شیعی در رویارویی با استکبار جهانی و پیدایش امواجی از اسلام سیاسی میان مسلمانان شد، بر این اساس با پیروزی انقلاب اسلامی و مطرح شدن شیعه به عنوان اسلام سیاسی، نگرانی قدرت‌های بین‌المللی و برخی قدرت‌های منطقه‌ای به دلیل تأثیرگذاری انقلاب ایران بر مسلمانان جهان آغاز شد. هراس از اسلام سیاسی شیعی باعث شد که برخی دولت‌های منطقه با تحریک و حمایت قدرت‌های جهانی در مسیر اتحاد با دیگر کشورهای منطقه حرکت کنند؛ بنابراین با توجه به ویژگی شیعی انقلاب اسلامی و تضاد منافع قدرت‌های بین‌المللی و برخی قدرت‌های منطقه‌ای، سیاست شیعه‌هراسی مطرح گردید و با استفاده از ابزارها و شیوه‌های گوناگون از جمله مطرح شدن بحث هلال شیعی، فتوای ضد شیعی برخی مفتیان و ترور وحشیانه شیعیان توسط گروه‌های تکفیری به این مسأله دامن زده شد و هنوز هم ادامه دارد.

اعمال سیاست‌های مخرب مداوم در این زمینه توسط قدرت‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و تعلق اکثریت جامعه ایران و برخی از کشورهای اسلامی به مذهب تشیع، ضرورت بحث از راهبرد مقابله با شیعه‌هراسی را ایجاب می‌کند. با توجه به اینکه موضوع شیعه‌هراسی از موضوعات مهم و مبتلا به جوامع شیعی است که البته پیرامون آن پژوهش‌ها و تحقیقاتی صورت گرفته است و لکن در موضوع خاص این پژوهش، یعنی راهبردهای فرهنگی مقابله با شیعه‌هراسی پژوهش قابل توجهی صورت نگرفته است، از طرفی نیز مسأله شیعه‌هراسی، به صورت مستقیم زندگی عموم شیعیان را تحت الشعاع قرار داده و تأثیرات آن در زندگی روزمره مردم شیعه، نمایانگر است خصوصاً با توجه به وقایع و تحولاتی که در سال‌های اخیر در جهان اسلام در قالب خشونت جریان‌های تکفیری ضد شیعی رخ داده است، بنابراین بررسی چنین موضوعی ضرورت پیدا می‌کند. اگرچه راهبردهای مختلف سیاسی، فرهنگی،

اقتصادی و امنیتی در خصوص مقابله با شیعه‌هراسی قابل بررسی است و لکن تمرکز این مقاله بر راهبردهای فرهنگی خواهد بود.

بر این اساس مقاله حاضر درصدد پاسخگویی به این سؤال است که جهان تشیع در جهت مقابله با پدیده شیعه‌هراسی، دارای چه نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصتهایی بوده و در این راستا چه راهبردهایی قابل ارائه است؟ در راستای پاسخگویی به سؤال مذکور، بعد از تبیین و بررسی نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌های جوامع شیعی، به ارائه راهبردهای مقابله با شیعه‌هراسی پرداخته خواهد شد. روش پژوهش در این مقاله، روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از تکنیک و مدل SWOT (شناسایی فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و نقاط ضعف) است. گردآوری اطلاعات نیز به صورت کتابخانه‌ای و اسنادی است.

۲. پیشینه پژوهش

در رابطه با پیشینه پژوهش حاضر گفتنی است: کتب و مقالات متعددی مرتبط به این موضوع تدوین گردیده که بعضی از این منابع به مسأله اسلام‌هراسی پرداخته و برخی دیگر به شیعه‌هراسی متمرکز شده‌اند که می‌توان به آثاری از جمله کتاب «شیعه‌ستیزی در دنیای معاصر»، نوشته سید توقیر عباس کاظمی (۱۳۹۳)، مقاله «علل گسترش شیعه‌هراسی و راهکارهای مقابله با آن»، نوشته عباس کشاورز و دیگران (۱۳۹۲)، مقاله «بیداری اسلامی و توهم شیعه‌هراسی (چالش‌ها و راهکارها)»، نوشته محمد ستوده و غلامحسین مقیمی (۱۳۹۲)، مقاله «تحلیل ژئوپلیتیک تشیع در خاورمیانه با استفاده از مدل SWOT»، نوشته یوسف زین‌العابدین و دیگران (۱۳۹۲)، مقاله «اشکال ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی در جهان امروز و راهکارهای فرهنگی مقابله با آن»، نوشته محمدمسعود صادقی (۱۳۹۸)، مقاله «نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با شیعه‌هراسی»، نوشته علی شهبازی و همکاران (۱۴۰۲) که در آن بدون ارائه راهبرد، صرفاً به قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با شیعه‌هراسی پرداخته شده، اشاره نمود؛ لکن خلأ اساسی که در آثار موجود به چشم می‌خورد، اینکه اغلب آثار موجود نگاه راهبردی جهت مقابله با شیعه‌هراسی نداشته‌اند. البته

مقاله‌ای به قلم نویسنده سطور حاضر با عنوان «راهبردهای فرهنگی مقابله با شیعه‌هراسی» (۱۳۹۹) منتشر گردیده که در آن ضمن پرداختن به زمینه‌های شیعه‌هراسی، به صورت تیتروار نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌های موجود پیرامون شیعه‌هراسی ذکر گردیده و در نهایت راهبرد ارائه گردیده است. بر این اساس نوآوری پژوهش حاضر در تحلیل راهبردی مسأله شیعه‌هراسی ضمن تبیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و در نهایت ارائه راهبردهای مقابله با پدیده شیعه‌هراسی است.

۳. مفاهیم

۳-۱. مفهوم راهبرد

واژه «راهبرد» در لغت به معنای عمل تجهیز و به‌کارگیری نیروها و توانایی‌ها در جهت دستیابی به هدف معین است (انوری، ۱۳۸۱، ج ۴: ۳۵۶۹). معادل انگلیسی واژه «راهبرد»، واژه «استراتژی» به معنای برنامه‌ریزی و سیاستی است که برای رسیدن به هدف برگزیده می‌شود (انوری، ۱۳۸۱، ج ۱: ۳۷۱). راهبرد در اصطلاح به طرح عملیاتی درازمدتی گفته می‌شود که به منظور دستیابی به یک هدف مشخص طراحی شده باشد. راهبرد و استراتژی شامل تصمیم‌گیری در این باره است که مقصد کنجاست و رسیدن به آن چگونه خواهد بود. استراتژی بیان قصد و نیت است. استراتژی اهداف بلندمدت را تعریف می‌کند ولی عمدتاً تأکید آن بر چگونگی تحقق این اهداف است (آرمسترانگ، ۱۳۸۶: ۴۸). همچنین راهبرد حاصل ایجاد پیوند و ارتباط میان چهار عامل نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی است که حاصل این پیوند و رابطه ایجاد مزیت رقابتی پایدار و کسب برتری در برابر رقبا است (فرد آر، ۱۳۹۳: ۳۶). در مجموع منظور از راهبرد، برنامه‌ریزی و راهکار منسجم، همه‌جانبه و پایدار جهت رسیدن به اهداف است.

۳-۲. مفهوم شیعه‌هراسی

اگرچه دشمنی و ستیز با شیعه و آموزه‌های آن قدمتی به طول تاریخ اسلام داشته و اختصاص به داخل جهان اسلام دارد و لکن شیعه‌هراسی پروژه بیرون از جهان اسلام بوده و در دوران معاصر به‌ویژه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در چارچوب آموزه‌های شیعه مطرح گردیده

است. «شیعه‌هراسی» یعنی ایجاد خوف و هراس از شیعیان، به‌ویژه در میان مردم و حاکمان کشورهای غیر شیعه، به منظور ایجاد تفرقه و با هدف محدودسازی فعالیت‌ها و اقدامات شیعیان (شهبازی و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۶۵). به‌عبارتی دیگر شیعه‌هراسی به مقابله با افکار شیعی و دشمنی فکری و عملی با مذهب تشیع گفته می‌شود (کاظمی، ۱۳۹۳: ۳۹). شیعه‌هراسی یکی از راهبردهای روانی دشمنان شیعه است که در قلمرو جنگ نرم قرار دارد و با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران آغاز شده است. دشمنان اسلام از آنجا که متوجه توانایی شیعیان در از بین بردن حکومت شاهنشاهی و تشکیل حکومت مستقل بودند، با مطالعه درباره شیعیان به توانایی‌های فرهنگی، سیاسی و ایدئولوژیکی آنان و قابلیت‌های ویژه این مذهب پی بردند؛ در نتیجه همه توان خود را برای مبارزه با آن به کار گرفتند و به منظور همراه نمودن دیگر کشورهای غربی و سران کشورهای حوزه خلیج فارس، شیعه‌هراسی را در سطح جهان ترویج دادند تا از این طریق، هم متحدان خود را به بهانه وجود دشمن مشترک حفظ نمایند و هم شیعیان را منزوی کرده و مانع انتشار عقاید شیعه در جهان شوند (کشاوری شگری و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۳۹). شیعه‌هراسی یک پدیده چندوجهی است که ابعاد مختلف سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی دارد که خصوصاً در بعد دینی و فرهنگی به رفتار شیعیان از منظر دیگران می‌پردازد. بُعد دینی از سویی به اعتقادات و از سوی دیگر به رفتار مسلمانان و شیعیان، در چشم‌انداز دیگران باز می‌گردد؛ که با اضافه شدن عنصر هراس ترکیب و ماهیتی نو می‌یابد (ذوالفقاری، ۱۳۹۳: ۱۶۹).

۴. روش‌شناسی (تکنیک و مدل swot)

روش تحلیل مقاله حاضر، بهره‌گیری از الگو و تکنیک SWOT^۱ است. روش تحلیل راهبردی (swot)، یکی از روش‌های تحلیل در رشته مدیریت راهبردی است که در آن با شناسایی دقیق عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) و ترسیم شرایط موجود، به تدوین اهداف و راهبردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت آن اقدام می‌شود

۱. swot، مخفف کلمات "Strength" به معنای قوت، "Weakness" به معنای ضعف، "Opportunity" به معنای فرصت و "Threat" به معنای تهدید است (پیرس جان و رابینسون، ۱۳۹۳: ۳۰۷).

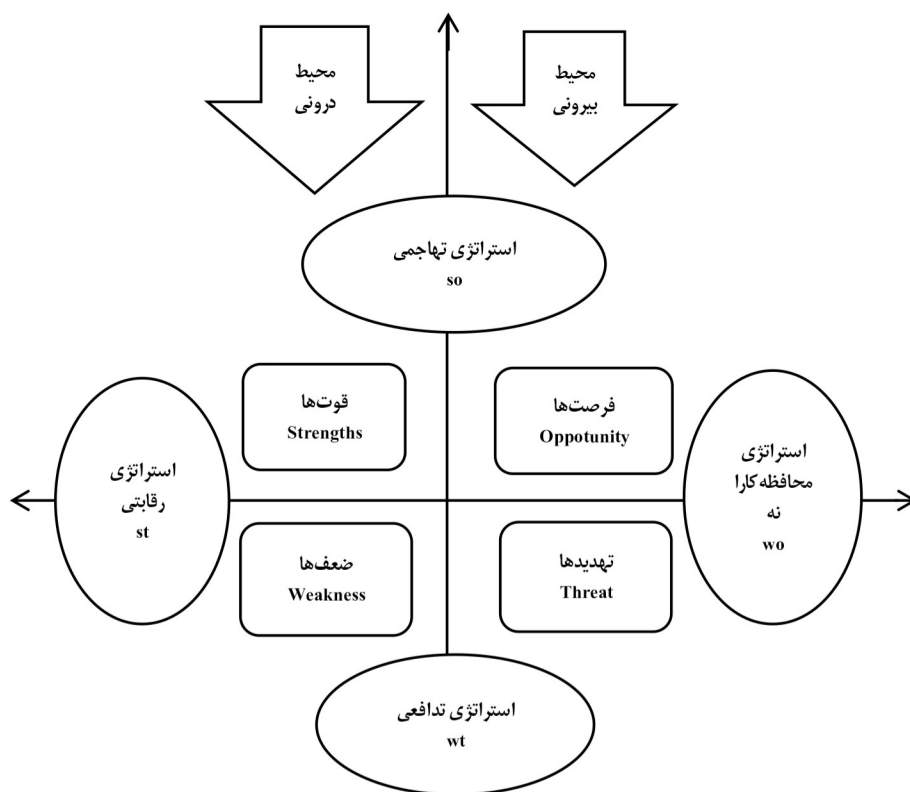
دهقانی فیروزآبادی و آجورلو، ۱۳۹۴: ۸۶). حاصل روش تحلیل راهبردی که از تضارب عوامل چهارگانه نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها استخراج می‌شود، چهار دسته راهبرد است: راهبردهای قوت فرصت (SO)، ضعف فرصت (OW)، قوت تهدید (ST) و ضعف تهدید (WT) (اکرمی نیا، ۱۳۹۲: ۳۸).

۵. راهبردهای استخراجی از ماتریس (SWOT)

همان‌گونه که اشاره گردید، در روش تحلیل راهبردی (swot) از تضارب عوامل چهارگانه نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها راهبردهای مختلف استخراج می‌شود که شامل چهار دسته و گروه می‌شود. به عبارتی دیگر در این روش، فرصت‌ها و تهدیدهای کلیدی خارجی به صورت سیستماتیک با ضعف‌ها و قوت‌های داخلی مقایسه می‌شوند. هدف، تشخیص یکی از چهار الگو و راهبرد مشخص ترکیب میان موقعیت‌های داخلی و خارجی است (پیرس و رابینسون، ۱۳۹۳: ۳۹۰). در ادامه توضیحی اجمالی در رابطه با این راهبردها ارائه می‌گردد:

- الف: راهبردهای قوت - فرصت (SO)، راهبرد تهاجمی: در این راهبردها، با بهره‌گیری از نقاط قوت داخلی، از مریت فرصت‌های خارجی استفاده می‌شود.
- ب: راهبردهای قوت - تهدید (ST)، راهبرد رقابتی: راهبردهای رقابتی از نقاط قوت داخلی برای اجتناب از اثرات منفی تهدیدهای خارجی یا کاهش آن‌ها استفاده می‌کنند.
- ج: راهبردهای ضعف - فرصت (WO)، راهبرد محافظه‌کارانه: هدف این راهبردها، اصلاح نقاط ضعف داخلی از طریق بهره‌گیری از فرصت‌های خارجی است.
- د: راهبردهای ضعف - تهدید (WT)، راهبرد تدافعی: هدف این راهبردها، کم کردن نقاط ضعف درونی و پرهیز از تهدیدهای ناشی از محیط خارجی است (فردآر، ۱۳۹۳: ۳۴۲؛ احمدی، ۱۳۸۶: ۴۰).

نمودار الگوی swot با توجه به محیط بیرونی و درونی

با توجه به مطالب مطرح‌شده، می‌توان گفت روش تحلیل swot از ظرفیت لازم برای بررسی و تحلیل موضوع مقاله حاضر برخوردار است. بر اساس این روش و الگو، جهت استخراج راهبردهای مقابله با شیعه‌هراسی، در مرحله اول بایستی به شناسایی نقاط قوت و ضعف شیعه و نیز فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی شیعه پرداخت و در ادامه بر اساس چارچوب و ماتریس swot و بر اساس تضارب نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، راهبردهای مختلف استخراج می‌گردد.

۱-۵. تحلیل نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌های موجود پیرامون مقابله با

شیعه‌هراسی

در چارچوب روش تحلیل swot جهت انتخاب یک راهبرد، نقاط قوت و ضعف درونی و فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی، شناسایی و با تضارب و پیوند دادن موارد یاد شده راهبرد

استخراج و انتخاب می‌شود. بر این اساس در راستای استخراج و ارائه راهبردهای مقابله با شیعه‌هراسی، بایستی نقاط و ضعف شیعه و نیز فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی شیعه شناسایی شده و در نهایت با تضارب این موارد، راهبردهای لازم انتخاب شود. در ادامه به همین مسأله پرداخته می‌شود.

۲-۵. نقاط قوت

مذهب شیعه و جهان تشیع در درون خویش دارای یکسری نقاط قوت است که می‌توان با تأکید و استفاده از آن‌ها با شیعه‌هراسی مقابله نمود. نقاط قوت را می‌توان به استعدادهایی اطلاق کرد که در درون جهان تشیع قرار دارد و شیعیان برای بهره‌گیری از آن، از استقلال عمل برخوردارند و در این باره با مشکل خارجی مواجه نیستند. در ادامه به تبیین نقاط قوت شیعه و جهان تشیع پرداخته می‌شود.

۵-۲-۱. توانایی الهام بخشی شیعه با توجه به داشتن مؤلفه‌های فکری تأثیرگذار

تشیع به‌عنوان یک مذهب مطرح و شناخته شده که پیروان قابل توجهی در جهان دارد، دارای نظریه، مفاهیم و نهادهایی است که می‌توان مجموعه آن‌ها را خصوصیات و ویژگی‌های این مذهب نام نهاد. بسیاری از این ویژگی‌ها مثل امامت، عدالت، غیبت و انتظار، اجتهاد، شهادت، تولی و تبری، جهاد، تقیه و امر به معروف و نهی از منکر توانایی الهام بخشی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی دارد (موسوی، ۱۳۹۰: ۱۲۸). شیعه، دارای پتانسیل‌های بسیار بالایی برای ایجاد تحولات اجتماعی و سیاسی است. مفاهیم بنیادین این مذهب، مانند عدالت اجتماعی و امامت انسان صالح، می‌توانند به‌عنوان نیروی محرکه برای تغییر و تحول عمل کنند. با این حال، تحقق این پتانسیل‌ها، به عوامل مختلفی از جمله رهبری و شرایط اجتماعی و سیاسی بستگی دارد.

۵-۲-۲. وجود مؤلفه‌ها و آموزه‌های دینی جهان‌شمول و همسازگرا در شیعه

تفکر و فرهنگ شیعه دارای عناصری امیدبخش است که همواره به تقویت شیعیان کمک نموده است. عناصری از قبیل انتظار بازگشت امام غایب، مبارزه برای برقراری عدالت روی زمین و امید برقراری حکومت جهانی در این رابطه قابل اشاره است. با توجه به مبادی نظری

اعتقادی شیعه می‌توان گفت تشیع، آموزه‌ها و نمادهایی دارد که با به حاشیه راندن قرائت‌های محافظه‌کارانه و به متن آوردن قرائت‌های انقلابی، ایدئولوژیک شده است (سید جعفری، ۱۳۹۱: ۸۷۲).

وقوع انقلاب اسلامی ایران، با الهام از آموزه‌های شیعی و مکتب عاشورا، نه تنها به یک رویداد داخلی محدود نشد، بلکه به‌عنوان یک زلزله سیاسی در جهان اسلام، تحولات شگرفی را رقم زد. این انقلاب، با تأکید بر عدالت اجتماعی، استقلال و آزادی، الهام‌بخش بسیاری از مسلمانان در سراسر جهان شد و به گسترش گفتمان مقاومت در برابر استکبار جهانی کمک شایانی کرد. بهره‌گیری هوشمندانه از نمادها و آموزه‌های عاشورا، به انقلاب اسلامی این امکان را داد تا به‌عنوان یک الگوی موفق برای مبارزه با ظلم و ستم مطرح شود.

۵-۲-۳. اعتقاد به نقش مرجعیت دینی و ولایت فقیه

مرجعیت دینی شیعه یک ظرفیت فرهنگی سیاسی مهم در دوران غیبت است. نقش سیاسی اجتماعی مرجعیت و علمای شیعه در تاریخ جوامع اسلامی همواره نقشی برجسته و تعیین‌کننده بوده است. این نقش در حالتی تکلیف‌مدارانه جهت حفظ استقلال سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جوامع اسلامی و ایستادگی در برابر طمع‌ورزی بیگانگان همواره بر صحنه تاریخ جوامع مسلمان و به‌ویژه تشیع نقش بسته است. مرجعیت شیعی در جامعه اسلامی به‌عنوان نیرویی ریشه‌دار، پرتوان، متکی به معنویت، بر خواسته از متن اجتهاد و مسلح به ابزار فتوا و حکم با توانایی بسیج مردم و ایجاد جنبش سیاسی اجتماعی و راهبری آن‌ها را به نحو مستقیم و غیرمستقیم یکی از مهم‌ترین کانون‌ها و نهادهای قدرت نرم فقه سیاسی شیعی است (فدوی، ۱۳۹۶: ۱۰۶) بر مبنای همین اعتقاد، ولی فقیه، به‌عنوان رهبر جامعه اسلامی و مجری احکام الهی، مسئولیت حل مشکلات و اتخاذ تصمیمات کلان در جامعه را بر عهده دارد. وی با بهره‌گیری از دانش عمیق فقهی و احاطه بر مسائل روز، مصداق احکام الهی را در شرایط مختلف تعیین می‌کند و به‌عنوان ناظر بر اجرای عدالت و حفظ مصالح جامعه اسلامی عمل می‌نماید.

۵-۲-۴. موقعیت ژئوپلیتیک جوامع شیعی در منطقه خلیج فارس

یکی از نقاط قوت تشیع، موقعیت جغرافیایی و سرزمینی شیعیان است. منطقه خلیج فارس، از نظر جغرافیای سیاسی، اقتصادی و نظامی دارای اهمیت بسیاری است. مهم‌ترین ویژگی این منطقه، وجود جمعیت فراوانی از شیعیان است که در این منطقه زندگی می‌کنند. شیعیان افزون بر موقعیت ایدئولوژیکی، موقعیت ژئوپلیتیک ویژه‌ای نیز دارند. تنگه هرمز منطقه‌ای سوق‌الجیشی که ارتباط بین شرق و غرب را کنترل می‌کند، در اختیار شیعیان است. مهم‌ترین مراکز نفتی و مسیرهای ارتباطی آبی در اختیار شیعیان است. در کشورهای جنوبی خلیج فارس نیز شیعیان در مراکز مهم تجاری ساکن‌اند (کشاورز شکری و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۴۰). قلمرو زندگی شیعیان به‌گونه‌ای است که می‌توان آن را یک واحد جغرافیایی مشخص به شمار آورد که در مرکز این قلمرو، ایران قرار دارد که از حیث فاکتورهای متعددی چون جمعیت شیعیان، وسعت، اماکن مقدسه و زیارتگاه‌ها، مراجع تقلید شیعه و... قابل توجه است (احمدی و موسوی، ۱۳۸۹: ۴).

۳-۵. نقاط ضعف

شیعه و جهان تشیع اگرچه نقاط قوت متعدد و متنوعی دارد و لکن در همین حال دارای ویژگی‌هایی هست که باعث کاهش قدرت شیعیان و تشیع می‌شود. هرگونه برنامه‌ریزی برای ایجاد انسجام، وحدت مذهبی و افزایش نفوذ شیعیان، مستلزم شناخت این نقاط ضعف است. در ادامه به برخی از این ویژگی‌ها که سبب تضعیف تشیع از منظر داخلی می‌شود، اشاره می‌گردد:

۳-۵-۱. هویت‌های چندگانه قومیتی و ملیتی از جمله عربی، ایرانی و...

از جمله عوامل مهمی که می‌تواند منجر به تضعیف تشیع گردد، رقابت‌های منفی قومیتی و گرایش برخی از شیعیان به اندیشه‌های ملی‌گرایانه است. ویژگی عمومی ملی‌گرایی، تأکید بر برتری هویت ملی بر دعاوی مبتنی بر طبقه، دین و مذهب است. اندیشه‌های ملی‌گرایانه و عصیتهای قومی، از عوامل شکل‌گیری تفرقه بین شیعیان و عدم پابندی آنان به مقوله وحدت جهان تشیع به شمار می‌آید (زین‌العابدین و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۹). ملی‌گرایی

تنگ‌نظرانه، یکی از بزرگ‌ترین موانع وحدت و پیشرفت جهان اسلام است که با ایجاد تفرقه و جدایی میان مسلمانان، نه تنها مانع از اتحاد آن‌ها در برابر چالش‌های مشترک شده، بلکه بهانه‌ای برای دخالت قدرت‌های استعماری در امور داخلی کشورهای اسلامی فراهم آورده است. تأکید بیش از حد بر هویت‌های ملی و قومی، به جای هویت اسلامی مشترک، سبب تضعیف قدرت چانه‌زنی مسلمانان در عرصه بین‌الملل و عقب ماندگی آن‌ها در زمینه‌های مختلف شده است.

۳-۵-۲. در اقلیت قرار گرفتن شیعیان در کشورهای اسلامی و حضور نداشتن در ساختارهای قدرت

اگرچه آمار دقیقی در مورد تعداد و درصد شیعیان در جهان وجود ندارد، ولی نسبت جمعیت شیعیان به کل جمعیت مسلمانان جهان بین ۱۰ تا ۲۰ درصد است. همچنین در نزدیک به ۵۷ کشور اسلامی تنها چهار کشور ایران، عراق، آذربایجان و بحرین دارای اکثریت شیعی می‌باشند و شیعیان در سایر کشورهای اسلامی در اقلیت قرار دارند. این مسأله، شیعیان را نه تنها از لحاظ جمعیتی بلکه از جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و حتی فرهنگی در وضعیت حاشیه‌ای قرار داده است و وضعیت چالش‌انگیز را به شیعیان تحمیل کرده است (ایزدی و دبیری، ۱۳۹۱: ۳۱۲). پراکندگی جغرافیایی شیعیان در کشورهای مختلف و قرارگیری آن‌ها تحت حاکمیت نظام‌های سیاسی متفاوت، چالش‌های جدی برای حفظ وحدت و انسجام مذهبی آن‌ها ایجاد کرده است. تفاوت در قوانین، سیاست‌ها و رویکردهای حکومت‌ها نسبت به شیعیان، به مرور زمان به ایجاد شکاف‌های عمیق در میان آن‌ها منجر شده و هویت جمعی شیعیان را تضعیف کرده است.

۳-۵-۳. وجود برخی گروه‌های افراطی در شیعه، تبلیغ نامناسب و تکیه بر موارد اختلافی

یکی از عوامل زمینه‌ساز تضعیف تشیع در طول حیات این مکتب، وجود فرقه‌های مختلف شیعی به‌ویژه گروه‌های افراطی بوده است. وجود فرقه‌های افراطی و تندرو و اختلاف سلیقه در برخی از امور، زمینه‌ساز عدم انسجام مذهبی، سیاسی و اجتماعی و حتی اختلاف در بین پیروان این مذهب الهی شده است (زین‌العابدین و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸) برخی از فرقه‌های

افراطی شیعه اعتقادات تکفیری داشته و غیر شیعه را کافر می‌دانند و معتقدند که عبادات غیر شیعیان صحیح نیست. همین گروه‌ها با توجه به داشتن امکانات رسانه‌ای، شبکه‌های ماهواره‌ای و مراکز آموزشی، همواره به مقدسات اهل سنت توهین کرده و با منادیان وحدت شیعه و سنی مخالفت می‌کنند. چنین فرقه‌هایی مدعی دفاع از اهل بیت علیهم‌السلام بوده و لکن محبت اهل بیت علیهم‌السلام را مساوی با کشتن غیر محبان اهل بیت علیهم‌السلام می‌دانند (رحیم‌پور، ۱۳۹۴: ۱). فرقه‌های افراطی شیعی با بهره‌گیری از افراط‌گرایی‌های مذهبی و ارائه چهره‌ای خشن از تشیع، باعث خدشه‌دار شدن نفوذ تفکر شیعه ناب شده‌اند.

۳-۵-۴. عدم تبلیغ مناسب اعتقادات شیعی و به تبع آن آگاهی کمتر نسبت به مبانی تشیع

در جهان اسلام

یکی از ضعف‌های مهمی که امروزه در مورد شیعه قابل مشاهده است، ضعف تبلیغی است که باعث شده در دنیا و در سطح جهان اسلام آگاهی کمتری نسبت به مبانی و اعتقادات تشیع باشد. علاوه بر این مخالفان و دشمنان تشیع نیز تلاش کرده‌اند تا تشیع را ناقص و وارونه معرفی نموده و چهره نامناسب، انحرافی و زشتی را از شیعه در اذهان مردم به وجود آورند. نویسندگان افراطی ضد شیعه و گروه‌های تکفیری تهمت‌های زیادی به تشیع زده و مردم را از شیعه ترسانده و شیعه را آن‌گونه که محمد بن عبدالوهاب و ابن تیمیه معرفی کرده‌اند، معرفی می‌کنند و تهمت‌هایی زیادی علیه شیعه مطرح می‌کنند (ثمر حسینی، ۱۳۹۱: ۴۲)؛ این در حالی است که شیعیان، تمام گویندگان شهادتین از هر مذهبی را مسلمان دانسته و جان و مالشان را محترم می‌دانند؛ بنابراین مذهب شیعه وارونه معرفی شده و بایستی تشیع دیدگاه‌های خود را آن‌گونه که هست، به دنیا معرفی نماید.

۴-۵. فرصت‌ها

شیعه و جهان تشیع علاوه بر داشتن نقاط قوت، دارای فرصت‌هایی نظیر زمینه‌های متحد کننده و همسازگرا، زمینه‌های مشترک فرهنگی بین برخی از کشورهای منطقه پیوستگی و هم‌جواری جغرافیایی شیعیان، افزایش مشارکت شیعیان در عرصه‌های مختلف، امکان استفاده از فضای مجازی جهت تبلیغ هویت تشیع در سطح جهانی و... است که بایستی از

این فرصت‌ها در راستای مقابله با شیعه‌هراسی بهره جست. در ادامه به بررسی موارد فوق پرداخته می‌شود.

۴-۵-۱. زمینه‌های متحدکننده و همسازگرا از جمله اعتقادات مشترک، نقش آرمان فلسطین

و دشمن مشترک صهیونیستی و گروه‌های تکفیری

در آموزه‌ها و اعتقادات دین اسلام زمینه‌های وحدت نظر در مسائل اساسی و وجوه مشترک و مورد قبول همه مسلمانان نه تنها در اصول، بلکه در فروع نیز آن‌قدر زیاد است که می‌توان به راحتی گفت که مسلمانان با یکدیگر اختلاف قابل توجهی ندارند و چیزی که بتواند مانع وحدت آن‌ها باشد وجود ندارد (حسینی، ۱۳۹۷: ۱). وجود آموزه‌ها و زمینه‌های وحدت‌آفرین و همسازگرا یکی از فرصت‌های اساسی در برخورد با خیلی از مشکلات و چالش‌های جهان اسلام از جمله مقابله با شیعه‌هراسی است. ادبیات مقدس اسلام (قرآن و سنت)، مشحون از مفاهیمی است که با تصریح و تلویح، مسلمانان را دعوت و امر به وحدت می‌نماید و از تجزیه و تفرقه‌هراسانیده و پرهیز می‌دارد (دانشیار، ۱۳۹۶: ۹۳). همچنین از زمینه‌های همسازگرا، مسأله آرمان فلسطین و مبارزه با دشمن مشترک مسلمانان یعنی اسرائیل است که این مسأله می‌تواند محور وحدت و همگرایی مسلمانان قرار گیرد.

۴-۵-۲. زمینه‌های مشترک فرهنگی بین برخی از کشورهای منطقه

در منطقه خلیج فارس و جهان اسلام دین اسلام و ارزش‌ها و فرهنگ مشترک آن می‌تواند نقش مهمی در راستای موفقیت و پیشرفت را ایفا کند؛ مشروط بر اینکه دولتمردان منطقه در اصول مشترک و وحدت‌بخش به تفاهم برسند و از عوامل تفرقه‌انگیز که ممکن است در همه فرهنگ‌های منطقه‌ای مشترک وجود داشته باشد، پرهیزند (زارعی و دیگران، ۱۳۹۳: ۷۴۸). اشتراکات فرهنگی میان کشورهای منطقه و اسلامی، زمینه‌ساز همکاری‌های متقابل شده است. توجه به اهمیت ارتباطات منطقه‌ای، وجود اشتراکات دینی با مسلمانان منطقه، اشتراکات زبانی در زیرمجموعه گویش‌های زبان فارسی، وجود تشابه‌های فرهنگی، توجه به پیوندهای اقتصادی موجود میان کشورهای اسلامی و... می‌تواند به‌عنوان مهم‌ترین زمینه‌ها و بسترهای همکاری باشد. همچنین مرز، تاریخ، فرهنگ مشترک، هم‌آیینی و هم‌کیشی؛ قرابت

جغرافیایی؛ اشتراکات فرهنگی - تاریخی؛ اشتراکات زبانی و... می‌تواند دلایل روشن و محکمی بر وجود زمینه تعاملات منطقه قلمداد شود (جعفری، ۱۳۹۸: ۱۴).

۴-۵-۳. امکان مشارکت فعال شیعیان در عرصه‌های مختلف

در کشورهای مختلف اسلامی امروزه شیعیان از نظر سیاسی اجتماعی جایگاه قابل توجهی داشته و در عرصه‌های مختلف دارای مشارکت فعال هستند. به‌عنوان نمونه، در عراق به‌عنوان یک کشور مهم اسلامی با اکثریت شیعی، امروزه در فرایند سیاسی دموکراتیک، شیعیان از تأثیرگذاری بالایی در حوزه سیاست برخوردار بوده و قادرند در فرایندهای دموکراتیک که شمولیت و مقبولیت بالایی دارد، حوزه سیاست و سیاست‌ورزی را متأثر از نفوذ خود سازند (افشردی و بابلی، ۱۳۹۶: ۹). همچنین در لبنان، امروزه شیعیان جایگاه ویژه‌ای داشته و در مسائل سیاسی اجتماعی مشارکت فعالی دارند و حزب‌الله لبنان نیز به‌عنوان نماد شیعیان در عرصه‌های مختلف دارای نقش تعیین‌کننده است (رضایی، ۱۳۹۶: ۵۱۱). در بحرین نیز شیعیان با توجه به داشتن اکثریت جمعیتی، نقش قابل توجهی در ساختار سیاسی دولت دارند و مراکز متعدد فرهنگی و دینی در اختیارشان هست (بندانی، ۱۳۹۲: ۱۰).

۴-۵-۴. امکان عضویت شیعیان در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در جهت همکاری

و کاهش تنش‌ها

یکی از فرصت‌های مهمی که امروزه در جهت مقابله با شیعه‌هراسی حائز اهمیت است، حضور کشورها و یا گروه‌های شیعی در سازمان‌های منطقه‌ای و حتی فرامنطقه‌ای است. سازمان‌های منطقه‌ای یک گام رو به جلو برای ایجاد یک همگرایی منطقه‌ای به شمار می‌روند (اعظمی و دبیری، ۱۳۹۱: ۳۱). اگر شیعیان در این سازمان‌ها عضویت و فعالیت چشمگیری داشته باشند، هم جایگاه خود را تثبیت و ارتقا خواهند داد و هم خواهند توانست در برابر سیاست‌های شیعه‌هراسانه مقابله نمایند. از جمله سازمان‌های موجود در این زمینه شامل مواردی نظیر سازمان کنفرانس اسلامی، سازمان همکاری‌های اقتصادی (ا.ک.و)، سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک)، گروه هشت کشور اسلامی در حال توسعه (D8)، جنبش عدم تعهد و... می‌شود. این سازمان‌ها برای گروه‌ها و کشورهای شیعی از

اهمیت قابل توجهی برخوردار است چراکه با حضور جدی در این سازمان‌ها می‌توانند بر مواضع و تصمیم‌گیری‌های اعضا تأثیرگذار بوده و در راستای ارتقای جایگاه شیعیان تلاش نموده و می‌توانند با مسأله شیعه‌هراسی مقابله نمایند.

۵-۵. تهدیدها

شیعه و جهان تشیع علاوه بر داشتن نقاط ضعف، با چالش‌ها و تهدیدهایی نظیر هم‌افزایی مقابله نظام سلطه و برخی کشورهای منطقه با تشیع، ساختارهای اجتماعی سیاسی تشدید کننده هویت‌های تفرقه‌گرا و شیعه‌ستیز، نگرانی دولت‌های اسلامی سنی مذهب از قدرت‌یابی شیعیان، وجود فضای منفی رسانه‌ای و تبلیغی علیه شیعه و... است که بایستی جهت مقابله با شیعه‌هراسی، با این تهدیدها مقابله نمود. در ادامه به بررسی موارد فوق پرداخته می‌شود.

۵-۵-۱. هم‌افزایی مقابله نظام سلطه و برخی کشورهای منطقه با تشیع

یکی از مهم‌ترین تهدیداتی که امروزه علیه شیعیان وجود دارد، همکاری و هماهنگی قدرت‌های استکباری و نظام سلطه با برخی از دولت‌های اسلامی منطقه جهت مقابله با تشیع است. این سیاست که از همکاری سیاسی تا پیمان‌های دفاعی امنیتی و افزایش فروش تسلیحات نظامی پیش رفته است، در راستای کسب منافع مشترک آنان علیه شیعیان است، از این‌رو علیرغم تشدید فعالیت بنیادگرایان سنی، تکفیری، بعثی‌ها، القاعده (و داعش) در عراق و سوریه و همکاری پنهانی آنان با دولت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، همواره بر مداخله ایران و نقش اساسی آن در بی‌ثباتی و هرج‌ومرج در منطقه تأکید می‌شود (جاودانی مقدم، ۱۳۸۷: ۲۰). قدرت‌های استعماری پس از ناکامی در تحقق اهداف خود از طریق مداخلات نظامی در جهان اسلام، با هدف حفظ سلطه خود بر منطقه، به ایجاد تفرقه و اختلاف میان مسلمانان روی آوردند. یکی از مهم‌ترین ابزارهای آن در این راستا، دامن زدن به شیعه‌هراسی و بزرگ‌نمایی تهدید شیعیان بوده است. با القای این تصور که شیعیان تهدیدی جدی برای امنیت و ثبات منطقه هستند، این قدرت‌ها تلاش کرده‌اند تا ائتلافی از کشورهای منطقه را علیه ایران و سایر کشورهای شیعه‌نشین شکل دهند.

۵-۵-۲. ساختارهای اجتماعی سیاسی تشدیدکننده هویت‌های تفرقه‌گرا و شیعه‌ستیز

یکی از مهم‌ترین تهدیدهای جهان تشیع و شیعیان، شکل‌گیری گروه‌ها و فرقه‌های مذهبی است که شیعه‌ستیز بوده و با مبانی اعتقادی شیعه مخالف هستند. به اعتقاد این گروه‌ها، شیعیان کافر بوده؛ بنابراین آزار، اذیت و ریختن خون آنان مباح است. از جمله مهم‌ترین این فرقه‌ها می‌توان به وهابیت اشاره کرد (احمدی و حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۱۵۹). وهابی‌ها شیعیان را بدعت‌گذاران در دین دانسته و مبارزه با آنان را جهاد در راه خدا به حساب می‌آورند. نتیجه عملکرد فرقه وهابیت ایجاد اختلاف در میان مسلمانان بوده است؛ چراکه وهابیت شیعه را دشمن شماره یک خود دانسته و عزم خود را بر نابودی مذاهب و اندیشه‌های ناهمخوان با اسلوب افراطی خود، به‌ویژه شیعه گذاشته است (دارابی و کاظمی، ۱۳۹۵: ۱۱). مطالعه فعالیت‌های گروه‌های تروریستی در منطقه نشان می‌دهد که بسیاری از آن‌ها تحت تأثیر تفکرات وهابیت قرار گرفته‌اند. این گروه‌ها با بهره‌گیری از تفسیرهای افراطی از اسلام، اقدام به توجیه خشونت و ترور می‌کنند و به شیعیان و سایر مذاهب اسلامی به‌عنوان دشمن نگاه می‌کنند. تشکیل سازمان‌های تروریستی بین‌المللی مانند القاعده و داعش و همچنین گروه‌های محلی مانند سپاه صحابه، لشکر جهنگوی و جندالله، نمونه‌هایی از این پدیده هستند.

۵-۵-۳. اختلافات داخلی جهان اسلام و نبود انسجام

از جمله تهدیدهایی که علیه جهان اسلام به‌ویژه تشیع وجود دارد، مسأله تفرقه و اختلاف است. جهان اسلام در طول تاریخ تاکنون بیش از هر چیزی از تفرقه و تشتت رنج برده و انواع بحران‌های مخرب را تجربه کرده است. از منظر امام خمینی علیه السلام یکی از عوامل اصلی انحطاط مسلمانان، اختلاف و تفرقه است؛ ایشان، این پدیده را عامل بسیار مهمی در به وجود آمدن گرفتاری‌های مسلمانان دانسته و با تعبیرهایی نظیر «اساس همه بدبختی‌ها و عقب‌افتادگی‌ها» و «رمز تمام گرفتاری‌ها» از آن یاد می‌کنند (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱۰: ۳۳۹ و ۱۶۰). امام خمینی ضمن پرداختن به عوامل ایجاد تفرقه، همواره به آثار شوم و پیامدهای منفی اختلاف و تفرقه توجه داشته و آن‌ها را در مواردی چون «از بین رفتن ایمان»، «سلطه استعمارگران»، «ذلت مسلمین»، «نابودی جامعه» و... می‌دانستند (امام خمینی،

۱۳۸۹، ج ۱: ۳۷۴؛ ج ۶: ۳۳۹؛ ج ۹: ۲۷۴) همچنین مقام معظم رهبری، یکی از دردهای بزرگ دنیای اسلام را درد تفرقه و جدایی دانسته و معتقدند: «امروز این ضعف و ذلتی که مسلمانان کشورهای در دنیا دچار آن شده‌اند، ناشی از همین تفرق و اختلاف است» (آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات ۱۳۷۲: ۹۰)؛ بنابراین اختلاف بین مسلمانان یکی از تهدیدها و چالش‌های موجود علیه تشیع و شیعیان است که همواره باعث ضعف و انحطاط مسلمانان و به‌ویژه شیعیان گردیده است.

۵-۴. وجود فضای منفی رسانه‌ای و تبلیغی علیه شیعه

یکی از مهم‌ترین تهدیدها علیه شیعه، وجود فضای منفی رسانه‌ای و تبلیغات گسترده علیه تشیع که از طریق رسانه‌های مختلف اعم از شبکه‌های ماهواره‌ای، سایت‌های اینترنتی، کتاب، مقاله و... صورت می‌گیرد. روزانه کتاب‌های متعدد ضد شیعی تدوین می‌شود، مقالات بی‌شماری در تخریب و تحریف آموزه‌های شیعه و شیعیان منتشر می‌گردد، فیلم‌ها و برنامه‌های متعدد تلویزیونی در سطح رسانه‌های بین‌المللی علیه شیعه ساخته می‌شود، هزاران شبکه تلویزیونی و کانال‌های ماهواره‌ای علیه شیعه راه‌اندازی شده و مشغول فعالیت هستند، سایت‌های اینترنتی، وبگاه‌ها و وبلاگ‌های بی‌شماری شبانه‌روز در راستای تخریب شیعه فعالیت می‌کنند (احمدی و حافظ‌نیا، ۱۳۸۹: ۱۸۰). یکی از روش‌های رایج برای تخریب وجهه شیعه و ارائه تصویری تحریف شده از آن، برجسته‌سازی برخی اعمال خلاف شرع و خرافی توسط عده‌ای محدود است. این افراد با انجام اعمال نظیر قمه‌زنی، زنجیرزنی خودزنی و... که نه تنها مورد تأیید مراجع تقلید نیست بلکه از نظر شرعی نیز حرام است، تلاش می‌کنند تا چهره واقعی شیعه را مخدوش کنند. متأسفانه برخی رسانه‌های معاند نیز با بزرگنمایی این اعمال و القای این تصور که این رفتارها نمایانگر آموزه‌های اصلی شیعه است، به این جریان دامن می‌زنند.

بسیاری از صفحات و کانال‌های ضد شیعه در شبکه‌های اجتماعی به تولید و انتشار محتوای دروغ، تحریف شده و مغرضانه درباره شیعه و اعتقادات آن می‌پردازند. این محتواها اغلب با هدف ایجاد نفرت، ترس و بدبینی نسبت به شیعیان تولید می‌شوند. همچنین ساختن اخبار

جعلی و نسبت دادن آن‌ها به شیعیان یا اماکن مقدس شیعه یکی از روش‌های رایج در این زمینه است. به‌عنوان مثال، ممکن است خبری ساختگی درباره یک مراسم مذهبی شیعی منتشر کنند و آن را به‌عنوان یک عمل خشونت‌آمیز یا غیرقانونی توصیف کنند. برخی از گروه‌های فکری و سیاسی با هدف تضعیف جایگاه شیعه، به راه‌اندازی کمپین‌های تبلیغاتی گسترده‌ای برای تخریب چهره شیعه و متهم کردن آن به خشونت، افراط‌گری و... می‌پردازند.

۶. راهبردهای مقابله با شیعه‌هراسی

با توجه به نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای مطرح‌شده در زمینه شیعه؛ در این بخش راهبردها و راهکارهایی جهت مقابله با شیعه‌هراسی ارائه می‌شود. در این راستا، بایستی با توجه به نقاط قوت شیعه و جهان‌تشیع، از فرصت‌های پیش‌رو استفاده شده و در راستای از بین بردن ضعف‌ها و تهدیدهای موجود تلاش نمود. این راهبردها شامل راهبردهای تهاجمی (so)، راهبردهای رقابتی (st)، راهبردهای محافظه‌کارانه (wo) و راهبردهای تدافعی (tw) بوده که بر اساس روش swot دسته‌بندی شده است. در ادامه به ارائه این راهبردها جهت مقابله با شیعه‌هراسی پرداخته می‌شود.

۶-۱. راهبردهای تهاجمی so

این حالت مطلوب‌ترین و مناسب‌ترین حالت برای راهبرد است. بر اساس آن با توجه بر نقاط قوت شیعه، به استفاده از فرصت‌های موجود تأکید می‌شود.

۱. تأکید بر زمینه‌های متحد‌کننده جهان اسلام در چارچوب آموزه‌های شیعی (s2+o1)

۲. تقویت اتحاد شیعیان با محوریت مرجعیت دینی و ولایت فقیه (s3+o1)

۳. حضور فعال و هماهنگ شیعیان در عرصه‌های بین‌المللی (o3+o4)

۴. فراهم نمودن زمینه‌های عضویت فعال شیعیان در سازمان‌های بین‌المللی به‌منظور

بهره‌مندی از ظرفیت بالای این نهادها جهت تبلیغ فرهنگ شیعه (s2+o4)

۶-۲. راهبردهای رقابتی st

در این نوع راهبرد، استفاده از نقاط قوت، برای مقابله با تهدیدات جهت مقابله با شیعه‌هراسی موردتوجه قرار می‌گیرد.

۱. مقاومت در برابر نظام سلطه و هم‌پیمانان منطقه‌ای آن در چارچوب آموزه‌های اسلامی و شیعی (s1+s2+t1)

۲. تقویت روند تنش‌زدایی جهت رسیدن به زمینه‌های مشترک (s2+t3)

۳. بهره‌گیری از آموزه‌های همسازگرای شیعه جهت تقویت همگرایی اسلامی (s2+t3)

۴. کم اثر نمودن ساختارهای شیعه‌ستیز با برجسته‌سازی آموزه‌های همسازگرا (t2+s3)

۳-۶. راهبردهای محافظه‌کارانه w0

در این راهبرد ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی جهان تشیع، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی در جهت رفع ضعف‌ها است.

۱. تقویت دیپلماسی فرهنگی در راستای آگاهی بخشی و تبیین گفتمان همسازگرای شیعه (o2+s2)

۲. بهره‌برداری از ظرفیت نهادهایی مانند سازمان همکاری اسلامی و دارالتقريب برای ایجاد وحدت مذهبی در جهان اسلام و خنثی‌سازی تبلیغات فرقه‌های افراطی علیه تشیع (o4+t2+t4)

۳. تقویت جریان‌های اسلامی معتدل با تأکید بر اعتقادات مشترک (w3+o1)

۴. تقویت نقاط مشترک شیعیان (o1+w1)

۴-۶. راهبردهای تدافعی tw

هدف کلی این راهبرد، کاهش ضعف‌های جهان تشیع برای کاستن و خنثی‌سازی تهدیدها است.

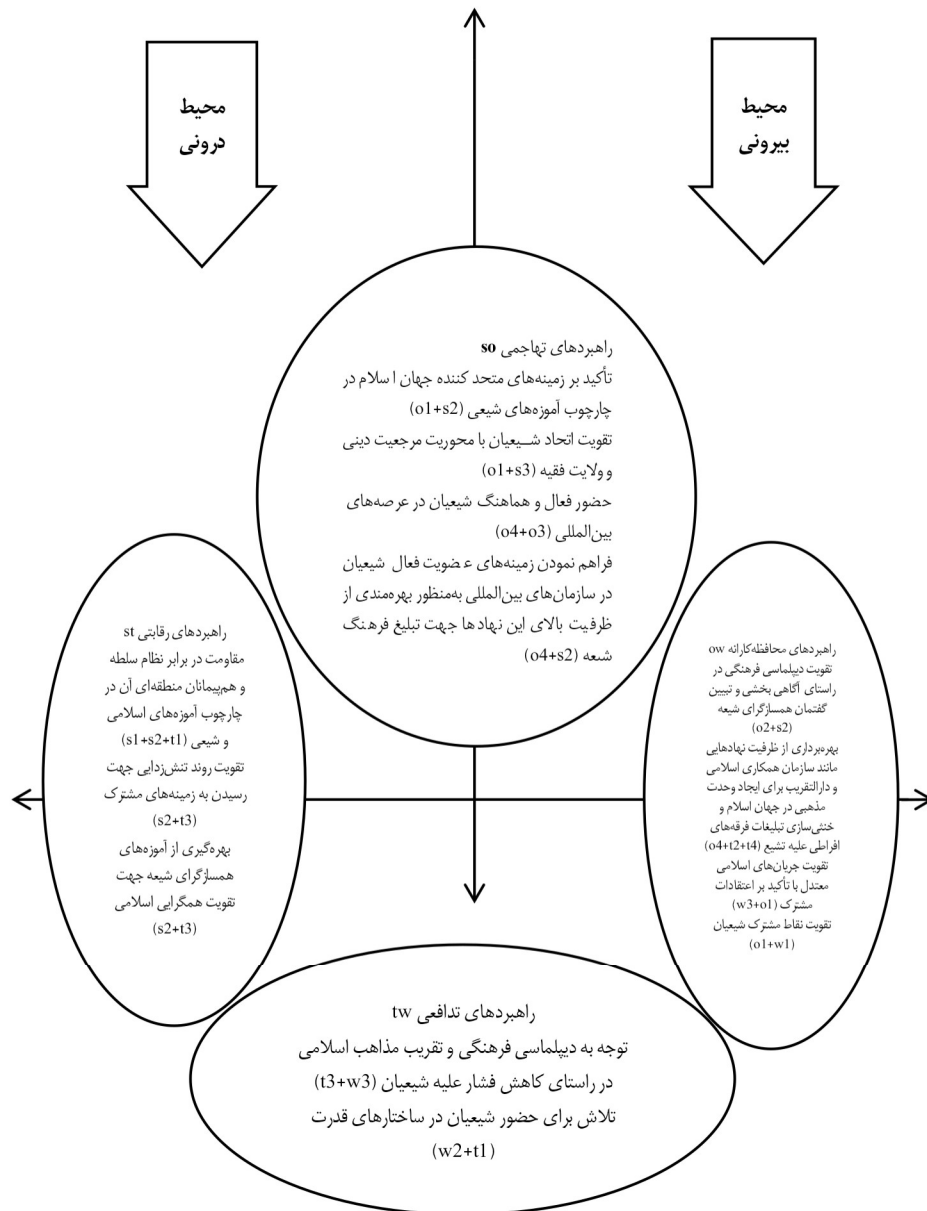
۱. توجه به دیپلماسی فرهنگی و تقرب مذاهب اسلامی در راستای کاهش فشار علیه شیعیان (t3+w3)

۲. تلاش برای حضور شیعیان در ساختارهای قدرت (w2+t1)

۳. حاشیه‌رانی گروه‌های افراطی شیعی در راستای کاهش اختلافات داخلی جهان اسلام (w4 +t3)

۴. پرهیز از اختلافات قومیتی و ملیتی جهت مقابله با نظام سلطه (w1+t1)

نمودار راهبردهای مقابله با شیعه‌هراسی با استفاده از الگوی swot

نتیجه‌گیری:

در مقاله حاضر، موضوع «شناسایی فرصت‌ها و چالش‌های شیعه‌هراسی و راهبردهای فرهنگی مقابله با آن» مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته و

شناسایی نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی جهان تشیع، به ارائه راهبردهای فرهنگی مختلف جهت مقابله با مسأله شیعه‌هراسی پرداخته‌شده که شامل مواردی از جمله تأکید بر زمینه‌های متحد‌کننده جهان اسلام در چارچوب آموزه‌های شیعی، تقویت اتحاد شیعیان با محوریت مرجعیت دینی و ولایت فقیه، مقاومت در برابر نظام سلطه، تقویت روند تنش‌زدایی جهت رسیدن به زمینه‌های مشترک، بهره‌گیری از آموزه‌های همسازگرای شیعه جهت تقویت همگرایی اسلامی، تقویت دیپلماسی فرهنگی، بهره‌برداری از ظرفیت نهادهایی مانند سازمان همکاری اسلامی و دارالتقریب برای ایجاد وحدت مذهبی در جهان اسلام، تقویت جریان‌های اسلامی معتدل، تلاش برای حضور شیعیان در ساختارهای قدرت و حاشیه‌رانی گروه‌های افراطی شیعی می‌شود.

بر این اساس پیشنهاد می‌گردد متولیان عرصه سیاست خارجی و دیپلماسی فرهنگی نظام جهت عملیاتی نمودن راهبردهای فوق‌با در نظر گرفتن نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای مذکور، با اتخاذ تصمیمات منطبق بر چارچوب‌های دینی و توجه به منافع ملی به دنبال اعتمادسازی و کاهش سوءتفاهمات از طریق اتخاذ دیپلماسی مشترک از سوی کشورها و دولت‌های اسلامی، انعقاد پیمان‌های همکاری در عرصه‌های مختلف، برقراری ارتباط با جریان‌های معتدل در جهان اسلام، استفاده از ابزارهای مختلف سخت‌افزاری و نرم‌افزاری جهت تبیین صحیح‌گفتمان شیعه، پدیده شیعه‌هراسی را از بین برده یا به حداقل برسانند.

همچنین موارد زیر در راستای عملیاتی‌سازی راهبردهای مذکور، مفید فایده خواهد بود:

- پرداختن به نقش شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری افکار عمومی، انتشار اخبار جعلی و تقویت کلیشه‌های منفی درباره شیعه.

- تأکید بر اهمیت دیپلماسی عمومی در معرفی فرهنگ غنی و متنوع شیعه و ترویج گفتگوهای بین‌المللی.

- ایجاد همکاری‌های بیشتر با سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای مدنی برای مقابله با شیعه‌هراسی.

- تقویت گفتمان اعتدال و میانه‌روی در میان شیعیان و پرهیز از افراط‌گرایی و تندروی.

- تشکیل کمیته‌های تخصصی متشکل از اندیشمندان، روحانیون، فعالان اجتماعی و رسانه‌ای برای تدوین راهکارهای عملی و پیگیری اجرای آن‌ها.
- برگزاری همایش‌ها و کنفرانس‌های بین‌المللی برای تبادل نظر و ارائه راهکارهای مشترک برای مقابله با شیعه‌هراسی.

منابع:

- احمدی، سید عباس، و حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۹). موانع و شیوه‌های بازدارنده تجدید حیات شیعه در جهان. شیعه‌شناسی. ۳۰، ۱۵۵-۱۹۱.
- احمدی، سید عباس، و موسوی، الهام سادات (۱۳۸۹). جغرافیای شیعه و فرصت‌های ایران در قلمروهای شیعی جهان اسلام. مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام. ۱-۱۶.
- احمدی، محمدرضا (۱۳۸۶). روش تحلیل راهبردی (SWOT). حصون. ۱۳، ۳۹-۵۷.
- آرمسترانگ، مایکل، (۱۳۸۶). مدیریت استراتژیک منابع انسانی. (محمد اعرابی و داوود ایزدی، مترجم). دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- اعظمی، هادی، و دبیری، علی‌اکبر (۱۳۹۱). ارزیابی فرصت‌ها و چالش‌های ژئوپلیتیکی ایران در آسیای مرکزی. فضای جغرافیایی. ۴۰، ۴۷-۲۵.
- افشردی، محمدحسین، و بابلی، کورش (۱۳۹۶). بررسی عوامل ژئوپلیتیک انسانی شیعیان عراق و تأثیر آن بر تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران. مطالعات دفاعی راهبردی. ۲۶-۵، ۶۷.
- اکرمی‌نیا، محمد (۱۳۹۲). راهبردهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به اهداف چشم‌انداز ۱۴۰۴. مطالعات راهبردی. ۶۰، ۳۳-۶۰.
- انوری، حسن (۱۳۸۱). فرهنگ بزرگ سخن. سخن.
- ایزدی، حسن؛ و دبیری، علی‌اکبر (۱۳۹۱). ارزیابی فرصت‌ها و چالش‌های ژئوپلیتیکی جوامع شیعی در جهان اسلام با تأکید بر ایران. مجموعه مقالات همایش ژئوپلیتیک شیعه.
- بندانی، معصومه (۱۳۹۲). نقش شیعیان در تحولات سیاسی اجتماعی و فرهنگی کویت از سال ۱۹۶۱ تا ۲۰۱۲ میلادی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان.
- پیرس و رابینسون (۱۳۷۷). برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژی. (سهراب خلیلی شورینی، مترجم). یادواره کتاب.
- جاودانی مقدم، مهدی (۱۳۸۷). هلال شیعی بازیابی هویت یا توهم توطئه. ۴، ۳-۲۴.
- حقی، محمد (۱۳۹۹). راهبردهای فرهنگی مقابله با شیعه‌هراسی. پژوهش‌نامه علوم انسانی اسلامی. ۱۳، ۶۷-۸۷.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۴). حدیث ولایت (متن کامل بیانات، سخنرانی‌ها، خطبه‌ها،

- مصاحبه‌ها و دیدارهای معظم له از شهریور ۱۳۶۶ تا آبان ۱۳۹۴ شمسی). مرکز کامپیوتر نور. خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹). صحیفه امام. تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، جلد ۲۲. دارابی، وحید، و کاظمی، حامد (۱۳۹۵). بحران تقابل و موازنه قدرت در سیاست خارجی ایران و عربستان سعودی. پژوهش ملل. ۱۵، ۱-۲۰.
- دانشیار، علیرضا (۱۳۹۶). بررسی تأثیر انقلاب اسلامی بر روابط بین‌الملل. جامعه‌المصطفی. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، و آجورلو، حسین (۱۳۹۴). تحلیل راهبردی تحقق آرمان فلسطین در پرتوی بیداری اسلامی در خاورمیانه و شمال آفریقا. جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام. ۳، ۱، ۸۳-۱۱۰.
- ذوالفقاری، سید محمد (۱۳۹۳). هراس اخلاقی، رهیافتی برای فهم شیعه‌هراسی. پژوهش‌های مطالعات منطقه‌ای. ۳، ۱۶۷-۱۹۴.
- رحیم‌پورزغدی، حسن (۱۳۹۴). مرزبندی با افراطیون شیعه. <http://www.ferghenews.com/fa/news/6726>.
- زارعی، بهادر، و شاه‌دوستی، حسین، و زینی‌وند، علی (۱۳۹۳). فرصت‌ها و چالش‌های همگرایی منطقه‌ای در خلیج فارس. پژوهش‌های جغرافیای انسانی. ۴۶، ۴، ۷۳۱-۷۵۵.
- زین‌العابدین، یوسف، و احمدی‌ارکمی، ابوطالب، و نظری‌ولنی، لاله (۱۳۹۲). تحلیل ژئوپلیتیک تشیع در خاورمیانه با استفاده از مدل swot. شیعه‌شناسی. ۴۴، ۳۴-۷.
- سیدجعفری، و سید حمید (۱۳۹۱). تأثیرات متقابل ژئوپلیتیک شیعه و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. مجموعه مقالات همایش ژئوپلیتیک شیعه.
- شهبازی، محمد، و همکاران (۱۴۰۲). نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با شیعه‌هراسی. پژوهش‌های سیاست اسلامی. ۲۳، ۲۶۰-۲۸۵.
- صادقی، محمدمسعود (۱۳۹۸). اشکال ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی در جهان امروز؛ و راهکارهای فرهنگی مقابله با آن. روابط فرهنگی بین‌المللی. ۵، ۱۰، ۳۵-۶۶.
- صداقت ثمر حسینی، کامیار (۱۳۹۱). شیعه‌شناسی اهل سنت و چالش‌های فراروی آن. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- عباس کاظمی، سید توقیر (۱۳۹۳). شیعه‌ستیزی در دنیای معاصر. بوستان کتاب.
- فدوی، احمد، و کدخدایی، عباسعلی، و داوریار، محمدعلی (۱۳۹۶). تحلیل فقهی قدرت نرم نهاد مرجعیت شیعی با تأکید بر شئون دوگانه فتوا و حکم. قدرت نرم. ۱۶، ۱۰۶-۱۳۱.

فرد آر. دیوید (۱۳۹۳). مدیریت استراتژیک. (محمد تقی‌زاده مطلق و سید محمد اعرابی، مترجمین). دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

کشاوری شکری، عباس، و فهیمی، زهرا (۱۳۹۶). واکنش جهان غرب به تحولات ژئوپلیتیک شیعه و راهکارهای مقابله با آن. پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام. ۲، ۷، ۱-۲۵.

کشاوری شکری، عباس، و غفاری، زاهد، و فهیمی، زهرا (۱۳۹۲). علل گسترش شیعه‌هراسی و راهکارهای مقابله با آن. شیعه‌شناسی. ۴۴، ۱۳۷-۱۷۴.

مطهری، مرتضی (۱۳۸۵). مجموعه آثار. صدرا.

مقیمی، غلامحسین، و ستوده، محمد (۱۳۹۲). بیداری اسلامی و توهم شیعه‌هراسی (چالش‌ها و راهکارها). مطالعات انقلاب اسلامی. ۳۳، ۲۴۹-۲۶۸.

موسوی، سید عباس (۱۳۹۰). انقلاب اسلامی و ژئوپلیتیک شیعه. موسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور، تهران.